

ВОЖАҲОИ МАРДУМӢ ДАР АШ҃ОРИ РӮДАҚӢ ВА МУОСИРОНИ й

Ҳамчунон ки об аз саргашаш тозаву зулол аст, забони тоҷикини мӯнозӣ дар оғози пайдоиш ва ташаккули худ, аз ҷумла дар асрҳо IХ-Х тозаву беолоиш ва орӣ аз ҳар гуна луғатҳои номағуму бегона будааст. Муҳаққиқон бар ин ақидаанд, ки забони ашъори Рӯдакӣ ва муосирони ќо забони зиндаи ҳалқи иртиботи бисёр қаъв дошта, маҳз бо ин ҳусусияти худ аз осори шоирони баъдина фарқ мекунад.

Чунончи, луғатшиноси маъруфи тоҷик Амон Нуров дар пешгуftori асари худ «Фарҳанги ашъори Рӯдакӣ» (Душанбе, «Маориф», 1990) таъқид кардааст: «бештари ин камалаву истилоҳот, ки дар ашъори Рӯдакӣ ба кор рафтаанд» (Т.Х.) ҳоли дар забони ҳалқ роҷиҷа дар истемълонанд». (Сах.5)

Воқеан, вакте мӯнозӣ махғузманди устод Рӯдакиро аз нигоҳи луғатшиноси таҳқиқи мекунем, мебинем, ки бисёр воҳане таркибиҳои луғавии дар онҳо истифодашуда, имрӯз ҳам дар забони зиндаи ҳалқ зиндаанд. Дар осори бокимондай Рӯдакӣ баъзе қалимаҳоро метавон дид, ки ҳатто ба гузашти беш аз ёздаҳ карн имрӯз ҳам дар гуфтори мадрӯmonи бисёр маҳалҳои тоҷикиши мавриди истифодаҳои корор даранд. Чунончи, қалима «хусур», ки барои кули тоҷикон фахмост. Рӯдакӣ гуфтасht:

Чи некӯ сухан гуфт ёре ба ёре,

Ки то қай қашем аз хусур ҷиллу хорӣ?

Нависандагонро рӯзноманигорони муосир бар ҷойи ин воҳане мавзуму хулоҳонги таркибиҳои соҳавати гаронизони «падарарӯ» ва «падаршӯ»-ро кор мебарманд. Дар ҳоле ки як воҳан одиву забони «хусур» ҳамин дар маъниро ҳам ифода карда метавonad.

Еҳуд қалимаҳои «духтандар», «писандар», «мояндар»-ро бигирим, ки имрӯз ҳам дар ҷойи тоҷикони яктор махалҳо, аз ҷумла шеван тоҷикони рустои Дехbodomи noxhiai Cariosiёni вилюти Сурхондарё, ки зодгоҳи падару бобоёни нависандai ин сатrҳost, айнан ба ҳамин шаклу

мазмун мавриди истифода қарор даранд. Дар як байти устод Рӯdakӣ қалимоти мазкур ба ин тарз омардаанд:

Чуз ба мояндар намонад ин ҷаҳони гурбарӯй,
Бо писандар қина дорад ҳамъу бо дуҳтандаро.

Ин қалимаҳо, ки шакли кӯтоҳу мӯҷаз ва сабкушадаи воҳоҳои «модарандар», «писандар» ва «дуҳtандar» мебошанд, ки дар забони адабии имрӯza takriboh dard istifoda nestand. Ba bojoni onko iboraroҳo xunuku nimbigona «modari ūgāi», «pisari ūgāi» va «duh-tari ūgāi» kor farmuðda mewashand.

Dar bâzoz gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla Dêhbedom chowravi hâzândai xurdi súsmorashkoro, kи dâr zâboni adabii imrӯza «kaltakalos» megyând, «karbâsh» menomand, kи dâr jaк bâiti ustod dâr shakli «karbâsh» omâdaast:

Чор гунда, karbâsh ba kajmood, Xûrdi éshon pûsti rûyi mardumon.

Kalimai «gânda» ba maъnii «bâd» (mukobili «nâgâz» ё «xub») xattó ba kûdaki nûz zabonbarovarda niz fâhamost, ammo az chi bošad, kи in voxan umumiyyetmolai dar zaboni adabii imrӯza mo takriban iste'mol namewashad. Ë kam kor farmuðda mewashad. Xol on kâr aštori muosironi Rӯdakӣ vâses korburd shudaast. Chunoñni, Imorai Marvazî megyâd:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kи dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kи imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Фода қарор дорад.

Дар як байти шoирни donishmandi asari X, muallifi asari mashkuri «Tâbrixi Tabâri» Abûaliy Balâyamîn chand voxhae ba kor raftaast, kи imrӯz tanho dâr bâze gӯyishoҳo maҳalhî bojîk mondaand. On bâiti in ast:

Чун barafrojâi rûx az boda, kala sozi jalâ,

Dâstxosh tâk garad, pojxâsh shishala.

«Kala» (kalpa – sar, uzvi badan) voxha umumiste'molai, dar zaboni adabii imrӯza kamisfodaast, ba choyi on asosan «sar»-ro kor mebarand. Xol on kâr nauxstamai «sar» – «ofoz», «awval», «ibtidio» ast. (Chunoñ, megyând: Kitobras az sar to oxihr xondam).

Vojahoi «ila», «tik» va «sišala», kî dâr bâiti fâvki omâdaand, alxol dâr bâze gӯyishoҳo maҳalhî bojîk mondaand va dar zaboni adabii mawriди istifoda қaror nadordan. «Jâla» ba maъnii «kushoda», «bos» («voz»), «tik» ba maъnii «rost» (holat) amydâr va «sišala» ba maъnii «gaſ»; «varâmidâr» omâdaand. Åz in kâr voxha imrӯza dar zaboni guthughiy toҷikoni Sariosiē menomand, kî dâr jaк bâiti ustod dâr shakli «karbâsh» omâdaast:

Dar jaк bâiti bozmonzâdai ustod Rӯdakӣ қalimai «gâšoҳ» ba maъnii bûni noxush, bûni badi daҳon istifoda shudaast:

Az daҳon xoҳameyezd gâšok.

Pir gâshi, rext myât az xâbok.

In voxha ba ҳamini manâmî, ammo ba shakli andak dîgârgâshudâi «xišok», «xišoki» imrӯz ҳam dar laxchi toҷikoni Dêhbedom wa shod bâze maҳalhî dîgâr niz sinda va mawriidi istifoda karor doraad.

Kalimai «voič», «voiš» ba maъnii xavozai tok, kî kholo ҳam dar gӯyishoҳo toҷikoni Sariosiē koribordi vâses dorad, dar jaк bâiti shoiri asari X Shokuri Buxoroi ba shakli «vozech» istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «kâlak» ba maъnii xunhi hâzâst, kî dâr choyi zaixhûrda va xunshorgaridai badan pâydo mewashad, korbast shudaast, kî imrӯz ҳam dar bisâr gӯyishoҳo toҷiki, az ҷumla laxchi Dêhbedom ba gunai «kalaħx» mawriди istifoda garidaast:

Gândavu bekimat dûn hâkîr,

Rîsh pur az ... ҳâma tan kâlak.

Dar in bâiti inchnun kalimai «

